

УДК 376

МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Вербенець А.А., аспірант кафедри педагогіки
Державний криворізький педагогічний університет

У статті окреслено головні методичні принципи розвитку інклюзивної освіти та провідні напрями її оптимізації. Так, головними методичними принципами реалізації інклюзивної освіти є створення відповідної культури, політики та практики освітнього процесу. Культура інклюзивної освіти передбачає виникнення певної філософії інклюзії, яка наголошує на цінності індивідуальних особливостей на протигагу нормативним вимогам, що сприймаються не як перешкоди, а як ресурс для розвитку. Політика інклюзивної освіти реалізується через створення індивідуально скоригованих навчальних планів, мотивацію учнів до наставництва та взаємодопомоги у процесі навчання та максимально можливе використання ресурсів учбового закладу для збільшення доступності навчання для всіх учнів. Практика інклюзивного навчання асимілює в собі політику та культуру інклюзії та передбачає комплексне поєднання загальноосвітньої та спеціалізованих програм у залежності від індивідуальних можливостей кожного з учнів, а також здійснення відповідної фахової підготовки членів педагогічного колективу для роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Пріоритетними напрями оптимізації інклюзивного навчання є вдосконалення системи управління, створення безперервної підтримки для учбових закладів з інклюзивною освітою, а також спеціалізованих ресурсних центрів для надання допомоги всім членам педагогічного колективу. Важливим кроком у даному контексті є забезпечення належного фахового рівня педагогічних працівників завдяки створенню відповідної мережі тренерів, викладачів та наставників для здійснення кваліфікованого фахового навчання вчителів шкіл, а також запровадження визначеної та узгодженої системи стандартів якості інклюзивного навчання з метою його подальшого розвитку та удосконалення.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, філософія інклюзії, політика інклюзивної освіти, практика інклюзивної освіти, моніторинг якості.*

В статье обозначены основные методические принципы развития инклюзивного образования и ведущие направления его оптимизации. Так, главными методическими принципами реализации инклюзивного образования является создание соответствующей культуры, политики и практики образовательного процесса. Культура инклюзивного образования предполагает возникновение определенной философии инклюзии, которая подчеркивает ценности индивидуальных особенностей в противовес нормативным требованиям, которые воспринимаются не как препятствия, а как ресурс для развития. Политика инклюзивного образования реализуется через создание индивидуально скорректированных учебных планов, мотивацию учащихся к наставничеству и взаимопомощи в процессе обучения и через максимально возможное использование ресурсов учебного заведения для увеличения доступности обучения для всех учащихся. Практика инклюзивного обучения ассимилирует в себе политику и культуру инклюзии и предусматривает комплексное сочетание общеобразовательной и специализированных программ в зависимости от индивидуальных возможностей каждого ученика, а также осуществление соответствующей профессиональной подготовки членов педагогического коллектива для работы в инклюзивной образовательной среде. Приоритетными направлениями оптимизации инклюзивного обучения являются: совершенствование системы управления, создание непрерывной поддержки для учебных заведений с инклюзивным образованием, а также специализированных ресурсных центров для оказания помощи всем членам педагогического коллектива. Важным шагом в данном контексте является обеспечение надлежащего профессионального уровня педагогических работников благодаря созданию соответствующей сети тренеров, преподавателей и наставников для осуществления квалифицированного профессионального обучения учителей школ, а также введение определенной и согласованной системы стандартов качества инклюзивного обучения с целью его дальнейшего развития и совершенствования.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, философия инклюзии, политика инклюзивного образования, практика инклюзивного образования, мониторинг качества.*

Verbenets A.A. METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF INCLUSIVE EDUCATION AND DIRECTIONS FOR ITS OPTIMIZATION

The article outlines the main methodological principles of the development of inclusive education and the main directions of its optimization. Thus, the main methodological principles for the implementation of inclusive education is the creation of an appropriate culture, policy and practice in the educational process. The culture of inclusive education implies the emergence of a certain philosophy of inclusion, which emphasizes the values of individual characteristics in contrast to regulatory requirements that are perceived not as barriers, but as a resource for development. The policy of inclusive education is realized through the creation of

individually adjusted curricula, the motivation of students for mentoring and mutual assistance in the learning process, and the maximum possible use of the resources of an educational institution to increase the availability of learning for all students. The practice of inclusive education assimilates the policy and culture of inclusion, and includes a comprehensive combination of general education and specialized programs, depending on the individual capabilities of each student, as well as the appropriate professional training of members of the teaching staff for work in the inclusive educational environment. Priority directions for the optimization of inclusive education are improvement of the management system, the creation of continuous support for inclusive education institutions, as well as specialized resource centers to assist all members of the teaching staff. An important step in this context is to provide an appropriate professional level for teaching staff through the creation of an appropriate network of trainers, teachers and mentors for the implementation of qualified professional training of school teachers, as well as the introduction of a defined and agreed system of quality standards for inclusive education with a view to further development and improvement.

Key words: *inclusive education, inclusive philosophy, inclusive education policy, inclusive education practice, quality monitoring.*

Постановка проблеми. Запровадження інклюзивної освіти в сучасному українському суспільстві є складним та вкрай важливим процесом, що являє собою поєднання в умовах спільного освітнього простору дітей з різними освітніми можливостями та, відповідно, диференційованими потребами.

Все це з необхідністю вимагає зміщення уваги зі стереотипної норми на відмінності, на диференційовані можливості кожного з учнів, відповідно до їхніх потреб та особливостей. Зазначені зміни потребують відповідної перебудови навчальних планів, системи оцінки та моніторингу навчального процесу, а також відповідної фахової підготовки педагогічних працівників для роботи в умовах гетерогенного освітнього середовища.

Отже, впровадження інклюзивної освіти в сучасну освітню систему підкреслює актуальність наукових розробок та досліджень у цьому напрямі, спрямованих на створення цілісної моделі інклюзії в реаліях освітнього простору в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем інклюзивної та дистанційної освіти зробили такі вчені, як: А. Колупаєва [1], В.І. Кут [2], А.О. Мігалуш [3], Л.І. Міщик [4], В.В. Олійник [5], Н.О. Софій [6], та ін., які розробили головні методичні принципи інклюзивної освіти в Україні, зокрема, визначили основні напрями трансформації навчальних програм, методів та форм навчання, відповідно до нових вимог до освітнього процесу в умовах інклюзії. Важливі напрацювання також було здійснено в галузі дистанційного навчання, спрямованого на збільшення доступності освітніх послуг для учнів з обмеженими можливостями.

Водночас багато аспектів, пов'язаних із практикою впровадження інклюзії в освітній простір українського суспільства, залишаються недостатньо дослідженими, зокрема питання, що стосуються надання

відповідної підготовки членам педагогічного колективу для роботи в умовах гетерогенного освітнього середовища, що потребує від них спеціальних навичок та вмінь.

Все це наголошує на необхідності своєчасного вивчення та впровадження досвіду інших країн у напрямку надання освітніх послуг дітям з особливими навчальними потребами, зокрема, досить цікавим у даному контексті є досвід реалізації інклюзивного навчання в Республіці Мальта.

Постановка завдання. Отже, метою даної статті є визначення пріоритетних напрямів оптимізації системи інклюзивного навчання в контексті реалізації головних методичних умов інклюзії на основі закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головними методичними принципами реалізації інклюзивної освіти є створення відповідної системи цінностей, політики та практики освітнього процесу.

Так, формування інклюзивної культури передбачає створення такої ціннісної системи, що забезпечує виникнення у школі атмосфери безпеки та прийняття, яка щонайбільше стимулювала б учнів до співпраці та взаємодопомоги.

Реалізація інклюзивної політики відбувається через побудову чіткої структури цілей та принципів керування навчальним процесом, що має втілюватись на практиці в системі шкільної освіти.

Практика інклюзивної освіти сформована на основі інклюзивних цінностей та політики інклюзивного навчання та є системою класних та позакласних заходів, спрямованих на засвоєння та використання в подальшому житті певного досвіду та знань [7, с. 2].

Отже, практика інклюзивного навчання органічно асимілює в собі інклюзивну культуру та політику, що сприяє оптимальній реалізації її цілей – розвитку кожного учня, незалежно від його індивідуальних особливостей та можливостей.

Створення інклюзивної культури передбачає дотримання двох наступних принципів: формування атмосфери прийняття та відповідної ціннісної системи інклюзивного навчання.

Впровадження кожного із цих принципів вимагає реалізації певних умов, а саме: створення у школі атмосфери прийняття відбувається тоді, коли кожен член шкільного колективу відчуває себе прийнятим; учні знаходяться в ситуації взаємодопомоги; шкільний персонал співпрацює одне з одним; співробітники та учні з повагою ставляться одне до одного; існує партнерство між співробітниками та батьками або опікунами; члени місцевих громад беруть активну участь у роботі шкіл [7, с. 25–26].

Формування ціннісної системи інклюзивного навчання відбувається через дію наступних чинників: до кожного з учнів висувуються високі вимоги з орієнтацією на їх перспективні можливості; кожним з членів шкільного колективу поділяється філософія інклюзії; педагогічні працівники прагнуть усунути всі можливі перешкоди та бар'єри на шляху до участі учнів у навчанні та житті школи; співробітники школи прагнуть мінімізувати всі можливі форми дискримінації та стереотипізації.

У контексті нової філософії інклюзивного навчання заохочується наявність високих очікувань по відношенню до всіх учнів, незалежно від їх індивідуальних особливостей та можливостей, а саме – всі учні сприймаються таким чином, нібито обмежень не існує, а їх досягнення оцінюються в контексті їхніх власних можливостей, а не досягнень інших.

Зокрема, наявна різноманітність є певним ресурсом у контексті інклюзивного навчання, а саме – учні, які мають менші досягнення, ніж інші, оцінюються так само високо, отже, інклюзивна освіта спрямована не на сам процес навчання, а на розвиток учнів з урахуванням їх наявних можливостей та потреб, оцінюючи дітей у контексті їхніх здібностей, результатом чого має стати максимальне сприяння їх зростанню та досягненням [7, с. 34–37].

Таким чином, інклюзивна культура передбачає створення у школі атмосфери прийняття та взаємодопомоги, коли відмінності розглядаються як ресурс для розвитку, а перешкоди та бар'єри на шляху до навчання можуть бути мінімізовані завдяки оптимальному використанню ресурсів школи, кваліфікованій допомозі педагогічного колективу, активній співпраці між вчителями та батьками і опікунами дітей з особливими потребами з метою подолання певних страхів та побоювань щодо навчання,

а також надання їм відповідної підтримки вдома.

Вкрай важливим у даному контексті є прийняття цінностей інклюзії, а саме – проголошення цінності індивідуальних особливостей на протигагу нормативним вимогам, а також розуміння інклюзивного навчання як процесу, що не обмежується шкільним середовищем, а має на меті адаптацію та активне входження дітей у доросле життя.

Політика інклюзивної освіти передбачає продуктивну взаємодію вчителів, фасилітаторів та батьків або опікунів, які спільно беруть активну участь у створенні та реалізації навчальних програм [7, с. 5].

Отже, головним напрямом реалізації політики інклюзивної освіти є збільшення її доступності для всіх учнів, незалежно від їхніх можливостей, побудова дієвої системи співробітництва та партнерства між всіма учасниками навчального процесу, а також батьками або опікунами дітей з особливими освітніми потребами в контексті створення та реалізації гнучкої системи навчання в інклюзивних школах.

Політика інклюзивного навчання передбачає активне використання методу наставництва, а саме – об'єднання учнів у пари з метою допомоги з боку більш досвідчених учнів, а також моніторинг їх навчання після проходження декількох тижнів та надання відповідної підтримки у випадку виникнення різноманітних складнощів.

Класні колективи створюються з урахуванням стосунків між учнями, отже, можуть бути гнучко переструктуровані відповідно до динаміки навчального процесу, а учбові плани також зазнають постійних модифікацій з метою задоволення індивідуальних можливостей учнів, а отже, кожен з учнів може обирати для себе індивідуально скоректовану програму навчання, беручи участь у презентаційних заняттях задля створення уявлення щодо змісту певних навчальних курсів.

Особливе значення в умовах інклюзивної освіти надається навчанню педагогічних працівників з метою підвищення гнучкості їх реагування на різноманітність учнів, визначення перспективи їх розвитку у процесі шкільної освіти, а також відповідним тренінгам з розробки технології управління спільною діяльністю членів шкільного колективу [7, с. 44–51].

Зокрема, здійснення навчальної практики в умовах гетерогенного освітнього середовища передбачає розвиток у педагогічних працівників спеціальних навичок та вмінь щодо ефективної організації навчальної роботи класного колективу, враховуючи існуючі між учнями відмінності.

Вкрай актуальним є також навчання персоналу школи роботі з допоміжною технікою, що оптимізує процес навчання учнів, які мають певні обмеження й особливі освітні потреби та опанування стратегій протидії будь-яким форм дискримінації по відношенню до учнів.

Отже, головними напрямками реалізації політики інклюзивної освіти є відповідне навчання педагогічного персоналу школи з метою підвищення гнучкості реагування на різноманітність учнів, набуття вмінь надання їм відповідної підтримки, а також розвиток активної взаємодії між членами педагогічного колективу та реалізація певних стратегій допомоги в адаптації нових співробітників до роботи в інклюзивних школах.

Вкрай важливим, у контексті політики інклюзії, є зменшення бар'єрів до навчання, а саме – підвищення його доступності для учнів з особливими потребами, завдяки реалізації відповідної індукційної програми щодо входження таких учнів до навчального процесу, підбору для них індивідуально скоректованих навчальних програм, гнучкості у створенні навчальних груп та використанню наставницької допомоги.

Перспективним напрямом розвитку інклюзивних шкіл є їх розширення до центру людських та матеріальних ресурсів, де діти з особливими потребами зможуть отримати професійну консультацію з використанням спеціального обладнання та кваліфіковану підтримку з боку педагогічних працівників.

Практика інклюзивної освіти передбачає комплексну асиміляцію політики та культури інклюзії у практичну діяльність з метою забезпечення активної участі всіх учнів у шкільному навчанні та позашкільній діяльності, подолання бар'єрів для навчання, а також мобілізації всіх шкільних ресурсів для підтримки освітнього процесу кожного з учнів.

Головною метою практики інклюзивного навчання є його доступність для всіх учнів, незалежно від їхніх освітніх можливостей, що передбачає різні стилі та засоби викладання, відповідні мовні ресурси, наявність певних технічних засобів, що можуть допомогти окремим учням із певними вадами або фізичними захворюваннями брати повноцінну участь у навчальному процесі.

Так, практика інклюзивного навчання вимагає певного відбору методів та засобів побудови навчального процесу в шкільному колективі з метою підвищення його ефективності для учнів, що мають різний освітній рівень та можливості.

Отже, навчання в межах інклюзивної освіти має здійснюватися за двома напрямками: в межах загальноосвітньої програми

та згідно зі спеціалізованими програмами, в залежності від можливостей та оптимальних шляхів навчання для кожного конкретного учня [7, с. 8–10].

В умовах інклюзивної освіти особливо заохочується партнерство між вчителями під час розробки планів уроків та домашніх завдань, спільне обговорення навчального процесу, що є перспективною моделлю для співробітництва між учнями, зокрема, активізуючу функцію підтримки учнів та їх участі в навчальному процесі виконують фасилітатори, які прагнуть максимізувати незалежність учнів від зовнішньої допомоги та надати їм більшу самостійність у взаємодії з однолітками у процесі спільної навчальної діяльності [7, с. 52–62].

Таким чином, партнерство та співробітництво між вчителями інклюзивних шкіл є дієвим механізмом їхнього професійного зростання та вдосконалення, що, у свою чергу, сприяє підвищенню якості навчального процесу.

Отже, значущим аспектом практичної реалізації інклюзивної освіти є наявність кваліфікованих педагогічних кадрів, які отримали спеціальну підготовку в напрямі роботи з учнями, що мають певні психофізіологічні вади, особливо важливою є спеціалізація педагогічних працівників на окремих типах інвалідності, що значно підвищує ефективність їхньої діяльності [8, с. 64].

Так, важливою умовою оптимальної реалізації практики інклюзивного навчання є постійне навчання педагогічного персоналу школи з метою отримання нових знань та навичок щодо перспективних шляхів покращення якості навчального процесу, а також співпраця та партнерство між членами педагогічного колективу, аналіз результатів педагогічної діяльності та створення ресурсів для подальшого професійного самовдосконалення.

Отже, реалізація політики інклюзії в освітній практиці є тривалим процесом, що потребує як належного кадрового забезпечення, так і відповідних філософських і соціальних змін у суспільній свідомості, а також передбачає застосування певних заходів, спрямованих на удосконалення існуючих механізмів інклюзивної освіти [8].

Таким чином, необхідною умовою здійснення освітнього процесу в умовах інклюзії є наявність кваліфікованих педагогічних кадрів, які отримали спеціальну освіту, та дієвої системи управління освітньою діяльністю, що має поєднуватися з кардинальними змінами суспільної свідомості в напрямі прийняття філософії цінності індивідуальних особливостей на протигагу стандартним нормам.

Вкрай важливим у даній ситуації є проведення постійного цілеспрямованого та критичного моніторингу якості інклюзивної освіти з метою її аналізу в контексті вимог, що висуває суспільство на етапі професійної самореалізації молодшої людини.

Зокрема, провідною метою інклюзивної освіти є максимальне сприяння індивідуальним досягненням учнів, розвитку їх незалежності, впевненості та адаптивності. У даному контексті вкрай важливим є адекватне дозування необхідної учням підтримки, яка не повинна позбавляти їх незалежності, самостійності та можливості для розвитку. А оскільки загальною метою інклюзивної освіти є підготовка учнів до входження в соціальне середовище, вже на етапі шкільної освіти має відбуватися поступове опанування учнями доступних навичок та стратегій соціальної поведінки, простором для чого можуть стати позашкільні культурні заходи та події.

Зазначені завдання передбачають розробку та введення до навчальної програми нових моделей або курсів, що сприятимуть адаптації учнів до майбутнього входження в доросле життя. Вкрай важливим є також здійснення якісної професійної орієнтації тих учнів, які скоро закінчують школу, та розвиток в них відповідних навичок подолання можливих труднощів у подальшому навчанні, надання належної емоційної підтримки.

Серед пріоритетних напрямків оптимізації інклюзивної освіти, враховуючи досвід розвитку освітньої системи в Республіці Мальта, можна виділити наступні перетворення в системі інклюзивного навчання.

Перебудова системи управління інклюзивною освітою та законодавчої бази, а саме – надання керівної ролі Міністерству освіти в контексті забезпечення узгодженості між загальною освітньою політикою та внутрішньою політикою у сфері інклюзивної освіти. Проявом цього є створення цілісної системи освітніх цілей, що забезпечують максимальну доступність навчання для всіх учнів, враховуючи їхні можливості та широку участь у навчальному процесі.

Система освіти має також забезпечити наявність рівних прав усіх учнів на прийняття рішень щодо організації навчального процесу та інших освітніх можливостей.

Важливим напрямом політики інклюзивної освіти є налагодження та забезпечення продуктивної співпраці між всіма складниками освітньої системи, включаючи батьків, які надають істотну підтримку дітям з особливими навчальними потребами у процесі домашнього виховання.

Законодавчі органи мають сприяти створенню фінансових стимулів для заохочення

впровадження політики інклюзії та розвитку інновацій всіма учасниками освітнього процесу [9].

Реалізація головних цілей державної політики вимагає суттєвого зміцнення загального потенціалу загальноосвітніх шкіл, а саме – побудови у школі інклюзивної культури, орієнтованої на індивідуальність кожного учня, а не на нормативні вимоги до їхнього середнього рівня, а також спрямованої на мінімізацію всіх форм дискримінації та стереотипізації.

Продуктивна реалізація інклюзивної культури передбачає активізацію співпраці між шкільною спільнотою, зокрема членами педагогічного колективу, учнями, батьками та зовнішніми організаціями і службами, які також можуть бути вмотивованими учасниками процесу інклюзивного навчання.

Розвиток інклюзивного навчання передбачає також створення системи безперервної підтримки для учбових закладів з інклюзивною освітою, а саме – надання підтримки членам педагогічного колективу та шкільним лідерам стосовно їх здатності організувати навчання та забезпечувати реалізацію різноманітних потреб усіх учнів, що передбачатиме налагодження продуктивної співпраці з колегами та іншими фахівцями, зокрема надання кваліфікованої допомоги з боку фахівців високого рівня. Впровадження інклюзивного навчання потребує також створення спеціалізованих ресурсних центрів, що будуть надавати підтримку шкільним командам та окремим учнями у випадку виникнення складнощів під час навчального процесу.

Реалізація освітньої практики в умовах інклюзії потребує забезпечення постійного моніторингу ефективності інклюзивної освіти та здійснення відповідних коригувань з метою підвищення продуктивності навчального процесу.

Поряд із цим, запровадження інклюзивного навчання вимагатиме відповідної професійної підготовки членів педагогічного колективу, зокрема здійснення навчання вчителів інклюзивних шкіл з метою розвитку в них відповідних умінь щодо організації освітнього процесу в умовах гетерогенного середовища, а також формування інклюзивної культури, а саме – цінностей і поглядів, що відповідають головним цілям інклюзивного навчання.

Забезпечення належного фахового рівня педагогічних працівників передбачає запровадження постійного моніторингу освітнього рівня членів педагогічного колективу з метою виявлення та своєчасного задоволення наявних потреб у професійному розвитку та спеціалізованій підготовці, що

вимагає розробки відповідних стандартів щодо кваліфікаційних вимог до професійних якостей та вмій шкільних учителів.

Реалізація зазначених цілей потребує створення відповідної мережі тренерів, викладачів та наставників, які мають відповідну кваліфікацію у сфері інклюзивної освіти та можуть здійснювати якісне навчання педагогічних працівників [9].

Впровадження інклюзивного навчання наголошує також на необхідності гнучкої системи оцінки учнів та побудови навчальних планів. Головною вимогою в цьому є створення універсальних учбових планів, відповідно до діапазону навчальних можливостей всіх учнів, а також застосування альтернативних засобів оцінки, спрямованих не на дотримання певних норм, а на розвиток потенційних можливостей кожного з учнів.

Необхідною умовою продуктивності інклюзивного навчання є також надання всебічної підтримки учням з особливими навчальними потребами та профілактика можливих складнощів та утруднень.

Реалізація цієї мети може бути досягнутою завдяки застосуванню системи ранньої діагностики навчальних можливостей учнів та надання їм своєчасної підтримки, що передбачатиме активне залучення до навчального процесу батьків учнів.

Важливим є також здійснення систематичного моніторингу перебігу процесу навчання учнів, які відчувають певні складнощі, та фокусування навчального процесу на максимальній реалізації їхніх потенційних можливостей.

Отже, ефективне здійснення інклюзивного навчання потребує запровадження визначеної та узгодженої системи моніторингу та оцінки всіх складників навчального процесу, а саме – створення чітких стандартів якості інклюзивного навчання, постійний моніторинг його ефективності, розробка напрямів його коригування та вдосконалення, залучення всіх учасників навчального процесу до підвищення якості надання навчальних послуг.

Висновки з проведеного дослідження. У результаті проведеного наукового аналізу можна зробити висновок про те, що впровадження інклюзивної освіти в сучасне освітнє середовище передбачає реалізацію наступних методичних принципів, таких як інклюзивна культура, політика та практика освітнього процесу в умовах інклюзії.

Формування інклюзивної культури передбачає створення у школі атмосфери прийняття та взаємодопомоги, коли відмінності розглядаються як ресурс для розвитку, існує партнерство між співробітниками

та батьками або опікунами дітей з особливими навчальними потребами, а учні знаходяться в ситуації взаємодопомоги.

Проявами інклюзивної культури є також прийняття цінностей інклюзії кожним із членів педагогічного колективу, а саме – проголошення цінності індивідуальних особливостей на протигагу нормативним вимогам, які сприймаються не як обмеження, а як ресурс для розвитку.

Політика інклюзивного навчання реалізується через особливості менеджменту навчальної діяльності, а саме – через створення індивідуально скоригованих навчальних планів, розвиток мотивації учнів до наставництва, допомоги і співробітництва, а також через найбільш повне використання наявних ресурсів учбового закладу.

У контексті практики інклюзивного навчання особливе значення надається гнучкому поєднанню загальноосвітніх та спеціалізованих програм для реалізації різноманітних навчальних потреб усіх учнів, а також здійсненню відповідного навчання педагогічного персоналу для роботи в умовах гетерогенного освітнього середовища.

Оптимізація інклюзивної освіти може бути здійснена завдяки побудові ефективної системи управління освітнім процесом, налагодженню продуктивної співпраці між усіма складниками освітньої системи, зміцненню потенціалу загальноосвітніх шкіл, а також створенню постійно діючої професійної мережі фахівців даного профілю з метою розвитку партнерства та взаємодопомоги.

Важливими напрямками оптимізації інклюзивної освіти є також забезпечення належного фахового рівня педагогічних працівників у результаті постійного моніторингу якості освітнього процесу та надання спеціалізованої професійної підготовки членам педагогічного колективу.

Отримані дані є важливим кроком удосконалення освітньої системи в напрямі підвищення толерантності до індивідуальних відмінностей та унікальності кожної особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
2. Кут В.І. Інформаційні технології систем дистанційного навчання осіб з особливими потребами: автореферат дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук: спец. 05.13.06 «Інформаційні технології». Тернопіль, 2013. 20 с.
3. Мігалуш А.О. Дистанційна освіта для людей з особливими потребами: проблеми та шляхи їх подолання. Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»:

Філософія. Психологія. Педагогіка. 05/2007. № 2. Ч. 2. С. 118–121.

4. Міщик Л.І. Інтеграція студентів різної інвалідності в освіту. Вісник Запорізького національного університету. 2007. № 1. С. 131–136.

5. Олійник В.В. Дистанційна освіта за кордоном та в Україні: Стислий аналітичний огляд. К.: ЦППО, 2001. 48 с.

6. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. кол. авторів: А.А. Ко-

лупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. К., 2007. 128 с.

7. Creating Inclusive Schools. Copyright © Ministry of Education, 2002 Floriana, Malta. 70 p.

8. Inclusive and special education: review report © Ministry of Education, Youth and Employment 2004. 88 p.

9. Education for All: Special Needs and Inclusive Education in Malta: External Audit Report. A. Watkins, V. Donnelly, S. Ebersold, et al. Brussels: European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2014. – 103 p.

УДК 37.018.32:316.614

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Грибоедова Т.О., аспірант кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи
Донбаський державний педагогічний університет

У статті подано аналіз соціальної адаптації молодших школярів до самостійного життя в умовах інтернатів. Проаналізовано особливості соціальної адаптації молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, особливості їх підготовки до самостійного життя, а також чинники, які ускладнюють цей процес.

Ключові слова: соціальна адаптація, реінтеграція, діти-сироти, самостійне життя, загальноосвітні школи-інтернати, констатувальний експеримент, пілотний експеримент.

В статье рассматривается анализ социальной адаптации младших школьников к самостоятельной жизни в условиях интернатов. Проанализированы особенности социальной адаптации младших школьников школ-интернатов, особенности их подготовки к самостоятельной жизни, а также факторы, которые усложняют этот процесс.

Ключевые слова: социальная адаптация, реинтеграция, дети-сироты, самостоятельная жизнь, общеобразовательные школы-интернаты, констатирующий эксперимент, пилотный эксперимент.

Hriboedova T.O. ANALYSIS OF THE PROBLEM OF SOCIAL ADAPTATION OF YOUNG SCHOOLS TO SELF-LIFE IN THE CONDITIONS OF GENERAL SCIENCE INTERNET

The article deals with the analysis of social adaptation of younger students to independent living in the conditions of boarding schools. The analysis of social adaptation of boarding schools, the formation of independent life among junior pupils, as well as factors that complicate this process are analyzed.

Key words: social adaptation, reintegration, orphans, independent life, general educational boarding schools, instrumental control, pilot experiment.

Постановка проблеми. Соціальна адаптація дитини є найважливішою передумовою розвитку духовної та практичної сфери майбутньої діяльності дорослої людини, її моральності та творчого потенціалу, оскільки дитинство – це період, коли закладаються фундаментальні якості особистості, що забезпечують психологічну стійкість, позитивні моральні орієнтації, життєздатність і цілеспрямованість. Ці якості особистості не розвиваються спонтанно, а формуються в умовах батьківської любові, наявності значущих дорослих, прив'язаності до них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження

є положення щодо обґрунтування аналізу соціальної адаптації молодших школярів до самостійного життя в умовах інтернату. Надзвичайно важливою складовою частиною в забезпеченні доступності загальної середньої освіти є система дитячих закладів. Для дітей з вадами, проблемами в житті навчання в спеціальних школах (школах-інтернатах) іноді буває чи не єдино можливим шляхом соціального становлення.

Аналіз результатів наукових досліджень з даної проблеми за останні роки висвітлено у працях Л. Байбородової, В. Мухіної, М. Рожкова, В. Ослон, Л. Кузьменко, О. Кузьміної, С. Пальчевський, С. Сви-